

Հ Ո Ղ Վ Ա Ծ Ն Ե Ր

ԱՐԾՐՈՒՆ ԱՎԱԳՅԱՆ

ՄԱՅՐ ԲՈՒՀԻ ՄԱՅՐ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ 95-ԱՄՅԱ ՈՒՂԻՆ*

Բանալի բառեր – համալսարան, պատմալեզվաբանական, պատմություն, բանասիրություն, մայր ֆակուլտետ, հոբելյան, կրթություն, գիտելիք, գիտություն, ուսուցիչ, մտավորական, դասախոս, գիտնական, շրջանավարտ, ժողովուրդ

2014 թ. ուսումնական տարվա սկիզբը առանձնապես նշանակալից էր Երևանի պետական համալսարանի հայ բանասիրության ու պատմության ֆակուլտետների համար. 95 տարի առաջ՝ 1919 թ., հիմնադրվեց հանրապետության առաջին բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը, որն ուներ ընդամենը մեկ պատմալեզվաբանական ֆակուլտետ:

Այդ ֆակուլտետի բացումը պատահական չէր: Նորաստեղծ երկրին անհրաժեշտ էին ազգային նկարագրով լեցուն ուսուցիչներ, մտավորականներ, գաղափարակիրներ ու, մանավանդ, գաղափարատարներ, որ անկախացած Հայաստանի ազատության, ինքնուրույն պետականության ու ժողովրդի հոգևոր հարակայության հունդերը սերմանեին մարդկանց մեջ:

Ուշագրավ է եղել մայր բուհի մայր ֆակուլտետի անցած ուղին: Այս առումով Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանը պատմության և հայ բանասիրության ֆակուլտետների հիմնադրման 95-ամյակի առիթով ուղերձում նշել է. «Համալսարանի հայագիտական երկու ֆակուլտետներն էլ ունեն կարևոր առաքելություն: Դա մեր պետությանը, մեր ժողովրդին, գիտելիքի լույսին ու բարուն ծառայելու պատրաստ բանիմաց ու լայնախոհ մասնագետներ պատրաստելն է: Այդ առաքիլություններով օժտված համալսարանականներն են, որ շարունակելու են կերտել Հայաստանի ու Երևանի պետական համալսարանի կենսագրությունը և կոչված են պատվով կրելու «համալսարանական» անունը»:

Հոբելյանը, իրոք, լավ առիթ դարձավ վերագնահատելու համալսարանի անդրանիկ ֆակուլտետի անցած ուղին ու նախանշելու նոր անելիքները:

XX դարի առաջին երկու տասնամյակները հայ ժողովրդի պատմության ամենաճակատագրական փուլերից եղան: Մի կողմից Առաջին աշխարհամարտի պատճառած տնտեսական ավերածություններն ու մարդկային զոհե-

---

* Հոդվածի սեղմ տարբերակն ընթերցվել է 2014 թ. սեպտեմբերի 10-ին ԵՊՀ պատմության և հայ բանասիրության ֆակուլտետների 95-ամյակին նվիրված հանդիսավոր նիստում:

րը, մյուս կողմից Մեծ եղեռն անվամբ պատմության մեջ մտած՝ պետական մակարդակով Օսմանյան կայսրությունում երիտթուրք պարագլուխների կազմակերպած ցեղասպանությունը արևմտահայության նկատմամբ և, վերջապես, ցարական կարգերի փլուզումն ու բոլշևիկյան տիրապետության հաստատումը, այդ ամենի հետևանքով զանգվածային փախստականների ու համաճարակների, սովի, դրանց հավելյալ անտանելի ցրտերի պատճառած վնասները քարքարի վրա չթողին Հայաստան աշխարհում:

Ահա այսպիսի պայմաններում ստեղծվեց Հայաստանի առաջին Հանրապետությունը՝ ի սկզբանե ստիպված լինելով պայքարել իր հարևանների արշավող բանակների դեմ, զսպել իրար հաջորդող ներքին ապստամբություններն ու դավաճանությունները: Նորաստեղծ հանրապետության ամբողջ տարածքում անմշակ էին մնացել դաշտերն ու այգիները: Երևանի փողոցներում ու շենքերի բակերում, Վաղարշապատի պարիսպներից ներս ու դուրս հարյուրհազարավոր գաղթականներ ու որբեր մեռնում էին՝ հա ց, հա ց մուրալով: Այդ դաժան օրերի մասին Կոստան Զարյանն իր «Նավը լեռան վրա» վեպում վկայում է, թե ինչպես ամեն առավոտ քաղաքի փողոցներով շրջում էին դիահավաք սայլերը, թե ինչպես նենգում էին մեծ տերությունները, թե ինչպես երկիրը սրընթաց դեպի անդունդն էր գլորվում: Սսես մի վերին անեծքով սովը, ցուրտը, համաճարակները, պատերազմները դարձել էին Հայաստան աշխարհի «դաշնակիցները»:

Այսպիսի իրավիճակում 1919 թ. մայիսի 16-ին ՀՀ Նախարարների խորհրդի որոշմամբ, որտեղ մեծ էր կրթության և արվեստի նախարար Նիկոլ Աղբալյանի դերը, հիմնվում է Երևանի համալսարանը, որը իր աշխատանքները պետք է սկսեր Երևանում, սակայն այստեղ հարմար շենքի բացակայության պատճառով իր գործունեությունը ծավալում է Ալեքսանդրապոլում՝ առևտրային դպրոցի շենքում, որը կանգուն է նաև մեր օրերում և քաղաքի լավագույն կառույցներից է: Նախատեսվում էր հաջորդ ուսումնական տարին վերսկսել Երևանում, որտեղ համալսարանին հատկացվեց Աստաֆյան փողոցում գտնվող ուսուցչական սեմինարիայի շենքի առաջին հարկը, երկրորդ հարկը դեռ զինվորական հիվանդանոց էր: 1920 թ. հոկտեմբերին ծավալված հայ-թուրքական պատերազմը կասեցրեց գործընթացը, ապա հաջորդեց բոլշևիկյան կարգերի հաստատումը, և միայն 1921 թ. հունվարին հնարավոր եղավ սկսել պարապմունքները:

1919 թ. համալսարանի տեսուչ (ռեկտոր) էր հաստատվել Եվրոպայում ու Ռուսաստանում մեծ համբավ վայելող իրավաբան, պրոֆեսոր Յուրի Ղամբարյանը: Կազմակերպչական աշխատանքներին զուգահեռ՝ անհրաժեշտ էր լուծել երկու կարևորագույն՝ որակյալ դասախոսական կազմի և ուսանողների ընդունելության կարգի խնդիրներ: Դասախոսական աշխատանքի հրավիրվեցին ժամանակի անվանի մի շարք մտավորականներ, մասնագետներ ու գիտնականներ, որոնց մի մասը 1910-1920-ական թվականներին հայ իրականության մեջ արդեն հայտնի դեմքեր էին և ունեին գիտական ու մանկա-

վարժական աշխատանքի մեծ փորձ: Նրանց թվում էին Մանուկ Աբեղյանը, Ստեփան Մալխասյանը, Մեսրոպ եպիսկոպոս Տեր-Մինասյանը, Երվանդ Տեր-Մինասյանը, Գարեգին եպիսկոպոս Հովսեփյանը, Միրական Տիգրանյանը, Հակոբ Մանանդյանը, Գրիգոր Ղափանցյանը և այլք: Ուսանողության ընդունման հարցը որոշվում է հետևյալ սկզբունքով. նախ ընդունել միջնակարգ կրթություն ունեցողներին, ապա՝ չունեցողներին, ովքեր պետք է ուսանեին ազատ ունկնդրի կարգավիճակով: Ընդունելության սկզբունքը մեկն է եղել. «մտնելը լինի հեշտ, ելնելը՝ դժվար»: Արդյունքում հայտ ներկայացրած 632 քաղաքացիներից համալսարան են ընդունվում 260-ը:

Ուշագրավ է, որ անդրանիկ դասախոսությունը կարդացել է Գևորգյան ճեմարանի նախկին տեսուչ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Տեր-Սովսիսյանը («Հայ վանքերի նշանակությունը Հայաստանի մշակութային գործերում» թեմայով), ով պատմալեզվաբանական ֆակուլտետի առաջին դեկանն էր: Պատվարժան ու լուսավոր մի մարդ, որ գիտեր մի քանի լեզուներ, ավարտել էր Դորպատի համալսարանը, կատարելագործվել Փարիզում, Լոնդոնում, Բեռլինում, եղել Վիեննայի և Վենետիկի Մխիթարյանների մոտ, Պետերբուրգում պաշտպանել գիտական թեզ: Թեմայի ընտրությունը պատահական չէր: Կրթական ու գիտական զարգացումից զատ, անհրաժեշտ էր ուսանողներին նաև հոգևոր ու բարոյական բարձրացման մղել:

Խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո Երևանի համալսարանը նոր շունչ է ստանում, վերանվանվում Երևանի ժողովրդական համալսարան, ռեկտոր է նշանակվում Հակոբ Մանանդյանը: Ցավոք, համալսարանում պարապմունքները նորից են ընդհատվում՝ պայմանավորված 1921 թ. փետրվարյան քաղաքացիական դեպքերով: Նույն տարվա հոկտեմբերին դասերը վերսկսվում են:

Հետագա տարիներին համալսարանում եղան մի շարք բաժանումներ ու վերաբաժանումներ, ստեղծվեցին ու փակվեցին ֆակուլտետներ ու բաժիններ: Հաճախակի կրկնվող այս ընդհատումներն ու փոփոխությունները վառ կերպով ցույց են տալիս Հայաստանի այդ տարիների ոչ միայն քաղաքական, տնտեսական ու ռազմական հեղհեղուկ վիճակը, այլև կրթական ու մշակութային որքան բարդ, նույնքան և տխուր կացությունը: Այդուհանդերձ, հետագա տարիներին համալսարանը շատ ավելի կայուն քայլերով է առաջադիմում: Պրոֆեսորադասախոսական կազմը համալրվում է նոր ուժերով՝ Լեո (Առաքել Բաբախանյան), Արսեն Տերտերյան, Հայկ Գյուլի-Քնիսյան, Հրաչյա Աճառյան, Գուրգեն Էդիլյան, Աշոտ Հովհաննիսյան, Աբգար Հովհաննիսյան, Գուրգեն Սևակ և այլք:

1936-1937 թթ. ուստարվանից պատմագրական ֆակուլտետի հենքի վրա ստեղծվեցին պատմության և բանասիրության ինքնուրույն ֆակուլտետները: Հետագա տարիներին պատմության ֆակուլտետից կազմավորվեցին փիլիսոփայության, հոգեբանության ու միջազգային հարաբերությունների, իսկ բանասիրականից՝ արևելագիտության, ռուս բանասիրության, ռոմանագեր-

մանական բանասիրության և ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետները:

1920-1930-ական թվականներին, ինչպես և հետագա տարիներին, համալսարանում գործել է հայ պատմաբանների շատ ուժեղ փաղանգ: Նրանք ոչ միայն իրականացրել են այդ տարիների ուսանողության ուսուցման գործը, այլև պատրաստել փոխարինողներ, ուսումնական գործընթացներում ընդգրկել նոր առարկաներ ու ուսուցման մեթոդիկաներ, հիմնել նոր ամբիոններ՝ ԽՍՀՄ պատմության, ընդհանուր պատմության, հայ ժողովրդի պատմության, հնագիտության և ազգագրության և այլն: 1940-ական թվականներին ինչպես նախկին պատմալեզվաբանական, այնպես էլ վերակազմավորված պատմության և բանասիրական ֆակուլտետները իրենց գործունեության ընթացքում արդեն հասցրել էին մի քանի շրջանավարտ կուրսեր ունենալ: Այդ շրջանավարտների լավագույններից մի քանիսը շարունակեցին իրենց ուսուցիչների գործը, դարձան գիտության ու կրթության կազմակերպիչներ, առաջատար դասախոսներ, պրոֆեսորներ ու ակադեմիկոսներ: Նրանցից շատերը պատմության, հայոց լեզվի ու գրականության զարգացման առաջին դիրքերում եղան տասնամյակներ շարունակ, գրեցին բազում մենագրություններ, դասագրքեր, հարյուրավոր գիտական հոդվածներ: Այսօր էլ նոր սերունդը ակնածանքով է մտաբերում այնպիսի ճանաչված գիտնականների ու դասախոսների, ինչպիսիք են Հակոբ Մանանդյանը, Առաքել Բաբախանյանը, Ստեփան Ներսիսյանը, Աշոտ Հովհաննիսյանը, Արգար Հովհաննիսյանը, Մկրտիչ Ներսիսյանը, Վահան Ռշտունին, Հակոբ Ջորյանը, Աշխարհաբեկ Քալանթարը, Հենրի Գաբրիելյանը, Նորայր Դաբաղյանը, Հրաչիկ Միմոնյանը, Լենդրուշ Խուրշուդյանը, Բաբկեն Հարությունյանը, Էդիկ Ջոհրաբյանը, Մկրտիչ Մկրյանը, Էդուարդ Աղայանը, Գևորգ Ջահուկյանը, Էդվարդ Ջրբաշյանը, Հրանտ Թամրազյանը, Հովհաննես Բարսեղյանը, Վաչե Նալբանդյանը, Էրիկ Աթայանը, Աշոտ Սուքիասյանը, Ալբերտ Շարուրյանը, Մանվել Ասատրյանը, Սիրաք Գյուլբուդաղյանը, Սերգեյ Գալստյանը և շատ ուրիշների:

Մեր օրերում այդ ֆակուլտետների գիտական ու կրթական աշխատանքներն իրենց ուսերին են տանում ավելի երիտասարդ սերնդի ներկայացուցիչները՝ Է. Մինասյանը, Պ. Հովհաննիսյանը, Ա. Միմոնյանը, Հ. Ավետիսյանը, Հ. Մարգարյանը, Ա. Ստեփանյանը, Հ. Պետրոսյանը, Լ. Չուգասզյանը, Վ. Գաբրիելյանը, Լ. Եզեկյանը, Լ. Հովսեփյանը, Ժ. Քալանթարյանը, Ս. Մուրադյանը, Ռ. Սաքապետոյանը, Յու. Ավետիսյանը, Վ. Պետրոսյանը, Ա. Աբաջյանը, Լ. Մնացականյանը, Կ. Աղաբեկյանը, գիտության տասնյակ այլ դոկտորներ, դոցենտներ, ասիստենտներ, որոնց գործունեությունը չի սահմանափակվում միայն ֆակուլտետների պատերից ներս: Համագործակցելով ՀՀ գրողների միության, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի, Մատենադարանի, Երևանի մի շարք բուհերի, թանգարանների, դպրոցների, Հայաստանի Հանրապետության ու Ղարաբաղի զորամասերի, արտասահմանի, Սփյուռքի, Ջավախքի կրթական ու գիտական ուժերի հետ՝ ֆակուլտետների պրոֆեսորադասախոսական կազմը հանդես է գալիս դասախոսություններով, գիտա-

կան զեկուցումներով, մասնակցում գրքերի քննարկումների, գրական, պատմագիտական ու լեզվաբանական բանավեճերի, պոեզիայի փառատոների և մրցանակաբաշխությունների: Անուրանալի է այս ֆակուլտետների ներդրումը հանրապետությունում մանկավարժական կադրերի պատրաստման և կրթական նոր համակարգերի ու ծրագրերի ստեղծման գործում:

Մեծ է նրանց ներդրումը մանավանդ գիտական ուժերի պատրաստման ոլորտում: Արդեն տասնամյակներ շարունակ հայ բանասիրության ֆակուլտետում գործում է «Գրականագիտություն» մասնագիտական աստիճանաշնորհող խորհուրդը, ուր իրենց թեկնածուական ու դոկտորական աշխատանքներն են պաշտպանել մի քանի տասնյակ գիտնականներ: Վերջին տարիներին ֆակուլտետում հաջողությամբ գործում է նաև «Մանկավարժության տեսության և պատմության» աստիճանաշնորհող խորհուրդը: Պատմության և հայ բանասիրության ֆակուլտետների մի շարք առաջատար գիտնականներ համապատասխանաբար ընդգրկված են ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտում գործող «Պատմություն» և Լեզվի ինստիտուտում գործող «Լեզվաբանություն» մասնագիտությունների գիտական աստիճան շնորհող խորհուրդների կազմում: Երկու ֆակուլտետները պարբերաբար կազմակերպում են հանրապետական, միջբուհական ու միջազգային գիտաժողովներ, կոնֆերանսներ, կլոր սեղաններ: Ահա այդպիսի մթնոլորտում են ձևավորվել ու ստեղծագործական կյանք մտել բանասիրական ֆակուլտետի շրջանավարտներ, մեր գրականության տաղանդավոր ներկայացուցիչներ Խաչիկ Դաշտենցը, Գուրգեն Մահարին, Նաիրի Զարյանը, Հովհաննես Շիրազը, Վահագն Դավթյանը, Սիլվա Կապուտիկյանը, Պարույր Սևակը, Հրաչյա Հովհաննիսյանը, Վարդգես Պետրոսյանը, գրողների միության նախկին նախագահ Լևոն Անանյանը, ներկայիս նախագահ Էդուարդ Միլիտոնյանը, մեր օրերում ստեղծագործող Ն. Ադայանը, Հ. Էդոյանը, Հ. Գրիգորյանը, Ա. Հարությունյանը, Դ. Հովհաննեսը, Դ. Սիրունյանը, Ա. Ավագյանը: Մշակույթի և գիտության բնագավառի այնպիսի հայտնի դեմքեր, ինչպիսիք են գրականագետներ Սերգեյ Սարինյանը, Պիոն Հակոբյանը, Ալբերտ Մուշեղյանը, Սարգիս Հարությունյանը, Ալբերտ Կոստանյանը, Ալբերտ Արիստակեսյանը, Արիկ Գրիգորյանը, նույնպես այդ ֆակուլտետի շրջանավարտներ են: Հայ բանասիրության ֆակուլտետն ավարտած շրջանավարտների մի մասը ընթացավ կյանքի այլ ուղիներով՝ դարձավ կուսակցական, հասարակական ու քաղաքական գործիչ, խմբագիր, լրագրող, կրոնավոր՝ Գ. Սահակյան, Ռ. Շառոյան, Ա. Վարդանյան, Կ. Խողիկյան, Հ. Հովեյան, պատմության ֆակուլտետի նշանավոր շրջանավարտներից են հանրապետությունում այնպիսի հայտնի անձինք, ինչպիսիք են Վ. Սարգսյանը, Վ. Բարխուդարյանը, Լ. Ղարիբջանյանը, Ի. Զաքարյանը, Լ. Մկրտչյանը, Ա. Մելքոնյանը, Հ. Դեմոյանը և այլք:

Զարմանալի չթվա, որ բանասիրական ֆակուլտետի շրջանավարտներ են Հայաստանի Հանրապետության առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանն ու ներկայիս նախագահ Սերժ Սարգսյանը, ով նաև ԵՊՀ կառավարման

խորհրդի նախագահն է: Ս. Մարգարյանի ուսանողական տարիներից իմ մեջ տպավորվել է մի խոսակցություն: 1965 թ. Երևանը եռուսու էր քաղաքական ու ազգային զարթոնքով: Խորհրդային սահմանափակ իրականության մեջ առաջին անգամ տեղի էին ունենում փողոցային ցույցեր ու երթեր: Ամենքը պահանջում էին Արևմտյան Հայաստանի նվաճված հողերի վերադարձը: Հանրահավաքներից ու ելույթներից բացի՝ եղան նաև հալածանքներ ու ձերբակալություններ: Այդ բուռն դեպքերին հաջորդած 70-ական թվականների մթնոլորտը պակաս լարված չէր. պահանջատիրությունը շարունակում էր բորբոքել հոգիները: Ու երբ մի անգամ դասամիջոցին խոսում էինք կորցված հողերի ազատագրման խնդիրներից, Ս. Մարգարյանը խորհրդավոր կերպով ասաց, որ մինչ այդ դեռ ուրիշ կարևոր անելիքներ կան: Անկեղծ ասած՝ այն ժամանակ չհասկացա, թե նա ինչ էր ուզում ասել: Ջանգը հնչեց, մեր զրույցը ընդհատվեց, գնացինք լսարան: Իսկ երբ 1980-ականներին սկսվեց դարաբաշխի շարժումը, որի առաջնորդների թվում ես տեսա նաև նրան, նոր միայն հասկացա, թե ինչ նկատի ունեւր նա տասնամյակ առաջ:

Եթե խոսք բացվեց Ղարաբաղի մասին, չեմ կարող չնշել նաև, որ 1988 թ. հենց հայ բանասիրության ֆակուլտետում Արցախից ժամանած դերասանուհի Ժաննա Գալստյանի հետ հանդիպումից հետո ֆակուլտետի ուսանողությունը ուղևորվեց օպերայի հրապարակ և սկիզբ դրեց ամենքիս հայտնի նստացույցերին:

Ղարաբաղյան շարժման ամենաառաջին շարքերում էր նաև համալսարանի պատմության ֆակուլտետը, որի կուսակցական կազմակերպությունը այդ օրերին անցկացնում էր դռնբաց ժողովներ, ուր ընդունվում էին այն ժամանակվա իշխանությունների պահվածքի դեմ վճռաբեկ որոշումներ, կազմվում Մոսկվա ուղարկվելիք բողոքներ ու նամակներ:

Եթե թռուցիկ հայացք նետենք վերոհիշյալ ֆակուլտետների անցած ճանապարհին, ապա կտեսնենք, որ այն ընթացել է ոչ միայն դժվարություններով, այլև լի է ձեռքբերումներով: Լայն առումով, այդ ճանապարհը բոլորովին էլ 95 տարի առաջ չի սկսվել: Դա մի պատմություն է, որ հեռուներից է գալիս, կրթվելու ու զարգանալու մեր ժողովրդի հավերժական տենչանքից, իր պայծառ երազանքները իրականացնելու հոգևոր ու ֆիզիկական գոյակովից: Այդ է եղել մեր ողջ ազգի կյանքի իմաստը, ու պատահական չէ, որ Շահան Շահնուրը գրել է.

«Ա՛զգ,

Կռուէ՛ ամբողջությամբը քու միսերուդ:

Եթէ միսերդ ինկան պատառ-պատառ, կռուէ դենդերներո՛վդ, ջիղերովդ, երակներովդ:

Եթէ պայքարը զանոնք լափեց՝ կռուէ ոսկորներո՛վդ:

Եթէ ոսկորներդ փշրուեցան, կռուէ ծուծո՛վդ:

Եթէ ծուծ չմնաց, կռուէ աճիւններո՛վդ:

Եթէ ասոնք ալ տարտղնուեցան, կորսուեցան, չքացան, այն ատէն կռուէ՛, ազգ, չերսոս՛վդ»:

Իսկ հերոսները միայն մարտի դաշտում ընկածները չեն, այլև մեր դժվարին պատմության լաբիրինթոսներում լույսի նման ճառագած այն մարդիկ, որոնք ճանապարհ են մատնանշել եկող սերունդների համար, կրթել ու լուսավորել են նրանց, նահատակ դարձել հանուն իրենց գաղափարների: Հայ մարդը արդեն հազարավոր տարիներ քայլում է այդ ուղիներով, կովում իր երկրի հողերն ամայացնողների դեմ, անընդհատ արշավող թշնամիների դեմ: Լինելով, Խորենացու խոսքերով ասած, «փոքր ածու»՝ նա, հանուն իր ազատության ու առաջադիմության, պայքարել է զանազան հազկերտների, մորիկների, լենկթեմուրների, չինգիզխանների դեմ, որ եկել են ու ավերել, անապատ դարձրել հայոց ծաղկուն դաշտերն ու այգիները, քանդել վանքերն ու կրթարանները, լուսավորության օջախներն ու համալսարանները:

Բայց միշտ էլ հայ ժողովուրդը՝ քարի հետ քար, հողի հետ հող, նստել ու սպասել է: Այս անարդար աշխարհում նա ամենից շատ սպասել է արդարության: Իմացել է, որ չկա իր որոնած արդարությունը, բայց սպասել է, քանի որ ցանկացել է աշխարհ մի մաքուր ու երկիր մի շեն, ուր լիներ խաղաղ մի դաշտ, այդ դաշտի մեջ՝ խաղաղ մի տնակ, տնակի մեջ՝ օջախ, օջախի մեջ՝ կրակ: Կրակ, որ ջերմություն լինելուց առաջ՝ **լույս է**: Ահա այդ լույսի հետևից է, որ վազել է հայ մարդը, լույս, որ խաղաղ արարումն է, առաջադիմությունը, համազգային բաղձանքների իրականացումը, քրիստոնեական մարդասիրությունը:

Դարեր շարունակ հենց այդ ամենի համար գործեցին մեր մտքի մեծերը՝ հայ կյանքի գոհասեղանին դնելով ամեն բան: Այդպես մի Մաշտոց արարեց հայոց գրերը ու հիմնեց թարգմանչաց դպրոցը, մի Խորենացի այրվեց մեր պատմության բավիղներում, մի Նարեկացի հավասարը հավասարի գրույցի բռնվեց Բարձրյալի հետ, մի Գրիգոր Մագիստրոս հիմնեց Հավուց թառի համալսարանը, մի Նչեցի՝ Գլաձորի կրթարանը, մի Մխիթար՝ Վենետիկի միաբանությունը, մի Մեղապարտ՝ հայ տպագրությունը, մի Աշտարակեցի՝ Ներսիսյան դպրոցը, մի Կոմիտաս հայտնաբերեց հայ երգն ու մեղեդին, մի Աբովյան կրթական լույսի բարձրացրեց մի ամբողջ ժողովրդի, ու մի Աղբալյան իր ստորագրությամբ վավերացրեց հայոց համալսարանի գործունեությունը:

Նրանցից ամեն մեկը սովորական մարդ կամ գործիչ չի եղել, այլ բարձր մտավորական, իր ժամանակի լուսավոր մարդ, հայրենիքի ջահակիր զինվոր, որ որպես զենք օգտագործել է գրիչը, միտքը, գաղափարը, ասել է թե՛ սերն ու նվիրումը իր ժողովրդին, այսինքն՝ եղել է սկիզբ, եղել է **ուսուցիչ**, եղել է գիտություն տարածող:

Ահա այդպես էլ 1918 թ. նոր-նոր անկախություն ձեռք բերած ժողովուրդը ձեռնամուխ եղավ կրթության իր մայր օջախի՝ Երևանի համալսարանի ստեղծմանը, որի բաղկացուցիչներից մեկն ու առաջնեկը եղավ պատմալեզվաբանական ֆակուլտետը՝ այսօրվա պատմության և հայ բանասիրության ֆակուլտետները, որոնց կոչումն է շարունակել այն ամենը, ինչը բարձր է ու վեհ, հայեցի կրթությամբ լուսավորել նոր սերնդին, նպաստել գիտության

զարգացմանն ու տարածմանը, սատար լինել հայ ոսկեդենիկ լեզվի, գրականության, պատմության ու մշակույթի առաջընթացին, որը նշանակում է սատար լինել մեր ազգային գաղափարադրույթներին, այլ խոսքով՝ շարունակել այն, ինչը սկսել ու մասամբ իրագործել են մեր մտքի մեծերը, մեր մտքի հանճարները, ասել է՝ լինել մեծ **համալսարան** մեր ժողովրդի համար: Եվ երբ մենք այսօր տոնում ենք մեր մայր բուհի ու նրա մայր ֆակուլտետների 95-ամյակը, այն ամենից առաջ որպես բոլոր համալսարանականների վաստակի գնահատում է հնչում, մանավանդ համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի համար, որի աշխատանքի շնորհիվ է Երևանի պետական համալսարանը ինչպես տարածաշրջանի առաջատար, այնպես էլ նախկին ԽՍՀՄ-ի և ներկայիս ԱՊՀ-ի երկրների հարյուրավոր համալսարանների վարկանիշների գնահատումների արդյունքներով գրավում տասնմեկերորդ պատվավոր տեղը:

Տեղին է մտաբերել ֆակուլտետի 95-ամյակին նվիրված հանդիսավոր նիստում ասված խոսքը. «Յուրաքանչյուր ժողովրդի ազգային նկարագիրը պայմանավորված է նրա հոգևոր-մշակութային զարգացման աստիճանով»: Մեր ժողովրդի համար այդ զարգացման հենասյուններից մեկը եղել է Երևանի պետական համալսարանի առաջնեկ մայր ֆակուլտետը:

Артрун Авакян – 95-летний путь первого факультета главного вуза

Статья посвящена 95-летию историческому пути, пройденному первым факультетом Ереванского государственного университета – историко-языковедческим. Оцениваются и обосновываются усилия тех деятелей Первой Республики Армении, которые сделали все возможное для создания в молодой республике очага просвещения, первый факультет которого впоследствии прошел доблестный путь, воспитал целую плеяду арменистов, подготовил тысячи выпускников, специализировавшихся в области армянской филологии и истории. В статье акцентируется мысль о том, что создание историко-языковедческого факультета не было случайностью. Молодой республике нужны были деятели науки, культуры и просвещения, воспитанные на национальных ценностях, способные распространять идеи независимой государственности и содействовать образованию и прогрессу. За прошедшие 95 лет университет и его первый факультет интенсивно развивались. Были созданы десятки новых факультетов, отделений и кафедр.

Artsrun Avagyan – The 95-Year Road of the Main Faculty of the Alma Mater

The article is devoted to the 95-year road of the Historical-Linguistic Faculty – the first faculty of Yerevan State University. The efforts of those statesmen of the First Republic of Armenia who did their best to create an Alma Mater in the newly-established republic, the first faculty of which later passed a productive road, educated and formed a powerful army of Armenologists and historians, gave thousands of graduates to the Armenian thought and science are highly appreciated.

The idea that the establishment of the faculty had not been arbitrary, is emphasized in the article. The newly-established country needed teachers, intellectuals and scientists having national character, who would become the those spreading the ideological principles of Independent Armenia and independent statehood and would contribute to the development of enlightenment and progress. During the past 95 years the University and its first faculty have had great progress, created dozens of new faculties, chairs and departments, educational structures.